

PARTICIPACE ŽIDŮ NA SPRÁVĚ VĚCÍ VEŘEJNÝCH V PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA

JAN KAZDA

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Autor v předloženém příspěvku „Participace Židů na správě věcí veřejných v Protektorátu Čechy a Morava“ pojednává o diskriminaci židovského obyvatelstva v oblasti přístupu k veřejným funkcím a o vylučování Židů z jednotlivých oblastí veřejného života v období nesvobody. Zejména pak klade důraz na povolání právníká. Část příspěvku je též věnována právní úpravě Slovenského státu, jež taktéž vylučovala židovské příslušníky z účasti na správě věcí veřejných, a její komparaci s právní úpravou protektorátní.

Key words in original language

Židé, Protektorát Čechy a Morava, správa věcí veřejných

Abstract

Author of this subscription named „Participation of Jews in public affairs administration in the Protectorate Bohemia a Moravia” is dealing with discrimination of Jewish citizens in the area of access to the public offices and with Jewish emanation from particular areas of public social life in the time of injustice. This article is specially focused on legal occupations. Part of it is also dedicated to the legal regulation of cotemporary Slovakia, which also emanated Jewish people from participation in public affairs and to the comparison with protectorate legal regulation.

Key words

Jews, Protectorate of Bohemia and Moravia, public affairs administration

1) Úvodem

Je tomu již více než sedmdesát let, kdy Židé na území Protektorátu Čechy a Morava přišli v podstatě o veškerá politická práva a bylo s nimi zacházeno jako s „podlidmi“. Paměť některých spoluobčanů je však velice krátká a jejich oči zaslepené, jen tak si mohu vysvětlit touhu části příslušníků (nejen) České republiky prosazovat nacionálně-socialistické myšlenky, hlásit se neonacistickému hnutí a organizovat pochody skrze čtvrtě, kde žijí převážně příslušníci romské národnosti. Z toho důvodu se domnívám, že téma persekuce Židů v 30. a 40. letech 20. století je stále velice aktuální a jeho stálá prezentace je zapotřebí již z toho důvodu, aby si lidé uvědomili, že utlačování, ohrožování či separace jakékoli menšiny je cesta do pekel.

2) Participace Židů na správě věcí veřejných v Protektorátu Čechy a Morava

Tuto oblast židovské persekuce upravilo především nařízení ze dne 4. července 1939, č. 136/1940 Sb., o právním postavení Židů ve veřejném životě. Tento předpis byl ve své podstatě "lex generalis" vůči ostatním předpisům upravujícím postavení Židů ve veřejném životě v Protektorátu Čechy a Morava. Byl to právě tento předpis, na základě něhož vycházely mnohé další prováděcí předpisy, které více a více omezovali židovské příslušníky v participaci na veřejném životě.¹

Pro zajímavost si zde dovoluji uvést pravomoc státního prezidenta na návrh vlády vyjmout osobu, která je Židem z dosahu tohoto nařízení.² K jednotlivým omezením týkajících se židů budu zmiňovat i případná opatření proti židovským míšencům a manželům židů, pokud byla nějaká vyhlášena.³

2.1) Definice židovského příslušníka

Pojem "Žid" byl poprvé definován v nařízení o židovském majetku věst. ř. prot. č. 6/1939 ze dne 12. června 1939. Tento předpis se, jak již z názvu vychází, aplikoval především, když šlo o židovský majetek. Další definici, tentokrát již aplikovatelnou pro úpravu právního postavení Židů ve veřejném životě přinesl § 1 vládního nařízení č. 136/1940 Sb., ze dne 4. července 1939, o právním postavení Židů ve veřejném životě. Z ustanovení tohoto paragrafu je možno abstrahovat následující závěry:

- Židem se rozumí ve smyslu výše uvedených nařízení osoba mužského nebo ženského pohlaví, která jest příslušníkem Protektorátu Čechy a Morava a splňuje podmínky stanovené v §1 nařízení ze dne 4. července 1939 č. 136 Sb. o právním postavení židů ve veřejném životě nebo v §6 nařízení Říšského o židovském majetku ze dne 21. června 1939.

¹ Velice podobná úprava platila i pro slovenské Židy. Nařízení č. 198/1941 Sl.z., ze dne 19. září 1941, o právním postavení Židů bylo nejkompaktnějším právním předpisem na světě a jako zajímavost uvádím, že i nejdélším právním předpisem první samostatné Slovenské republiky. Na základě čtvrté, páté a šesté hlavy tohoto nařízení byli Židé prakticky vyloučeni z jakékoli participace na správě věcí veřejných ve Slovenské republice.

² Jde však opravdu pouze o vyjmutí z dosahu tohoto nařízení, nikoli už o vyjmutí z dosahu právních předpisů, které vydává Říšský protektor nebo jím pověřené orgány. Jak je uvedeno v publikaci: KÁRNÝ, Miroslav. „Konečné řešení“ – genocida českých židů v německé protektorátní politice. Praha: Academia. 1991 říšský protektor s tímto ustanovením souhlasil pouze za předpokladu, že dříve než vláda předloží své návrhy v této věci vládnímu prezidentovi, musí projít schválením úřadu říšského protektora. Do konce října 1940 vláda obdržela více než tisíc těchto žádostí o výjimku a po dlouhém jednání vláda schválila vyjmutí 41 osob z dosahu vládního nařízení. Tyto však byly ze strany úřadu říšského protektora zamítnuty.

³ Blíže např. UTERMÖHLE, W., SCHMERLING, H. Die Rechtsstellung der Juden im Protektorat Böhmen und Mähren. Prag: Böhmisch - Mährische Verlags- und Druckereigesellschaft, 1940, s. 14.

- Osoba, která má tři nebo více prarodičů, kteří jsou Židé, byla považována rasově za Žida. Osoba, která má 2 prarodiče židy, je považována za míšence, pokud splní požadavky uvedené v právních předpisech.
- K posouzení, zda někdo je nebo není Židem podle prarodičů, bylo přikročeno z toho důvodu, že zjištění, jestli někdo je nebo není Žid, se má stát na základě rasy a krve a nikoli podle příslušnosti ke společenství
- Dle výše uvedených předpisů mohl být Židem i ten, kdo vyznává jiné náboženství, pokud jeho alespoň tři prarodiče byli Židé.
- Posouzení, zda někdo je nebo není Židem podle prarodičů, se však vztahovalo pouze na vnuka. Pokud šlo tedy o prarodiče samého, byli pro určení, zda je nebo není Židem, rozhodní právě jeho prarodiče. Mohlo dojít k vcelku nelogické situaci, kdy příslušník Protektorátu Čechy a Morava byl na základě výsledků hodnocení svých prarodičů Židem, ačkoli právě tento prarodič se za žida nepovažoval.

2.2) Vyloučení židů z veřejných a jiných funkcí

Prvním předpisem, který upravil vyloučení Židů z některých funkcí, bylo vcelku překvapivě opatření výborů advokátních komor ze dne 15. března 1939, jímž byli vyloučení židovští advokáti ze zastupování stran před soudem.⁴ „Usnesením vlády byli rovněž již dříve odstraněni židé z činné služby státní. Podobné opatření se stalo ohledně zastupitelských sborů svazků územní samosprávy. Vládním nařízením z 21. dubna 1939 č. 123/1939 Sb. byli vyloučeni z výkonu veřejných funkcí laických⁵ v soudnictví. Rovněž nebyli židé od počátku přijímáni za členy Národního souručenství aj.“⁶

Osnova uvedeného nařízení byla sice schválena již 4. července 1939, nařízení samotné však bylo vyhlášeno a nabylo účinnosti až 24. dubna 1940.

⁴ Pokud píše prvním, mám tím na mysli první v rámci Protektorátu, nebo doby když už bylo naprosto zřejmé, jak celá situace dopadne. Úplně prvním předpisem, který byl namířen proti Židům, pak bylo vládní nařízení č. 379/1938 Sb. ze dne 21. prosince 1938, o úpravě některých personálních poměrů ve veřejné správě. Blíže např. HOFFMANN, Josef. Nové zákony a nařízení Protektorátu Čechy a Morava. Praha: Právnícké knihkupectví a vydavatelství V. Linhart. 1939.

⁵ Jak zmiňuje Helena Petrův, toto opatření se týkalo soudců laiků u obchodního soudu a u obchodních a horních senátů, přisedících pracovních soudců, přisedících a členů všech soudů rozhodčích, soudů pojišťovacích a vrchního pojišťovacího soudu, porotců, přisedících soudů kmetských, přisedících soudů mládeže, správců konkurzní podstaty a vyrovnávacích správců, vnucených správců, tlumočnicků, soudních znalců...jakož i případných náhradníků těchto osob.

⁶ HOFFMANN, Josef. Nové zákony a nařízení Protektorátu Čechy a Morava. Praha: Právnícké knihkupectví a vydavatelství V. Linhart. 1939, str. 799.

Miroslav Kárný toto prodlení zdůvodňuje vleklým sporem mezi Říšským protektorem a Říšským ministrem vnitra o konečné podobě nařízení.⁷

S vyhlášením vládního nařízení, č. 136/1940 Sb. ze dne 4. července 1939, o právním postavení Židů ve veřejném životě pak logicky vyvstala otázka, jaký vztah mají výše uvedené předpisy k nařízení o právním postavení Židů. Tuto problematiku řeší § 32 uvedeného nařízení. Zde se praví, že opatření, která byla učiněna před 4. červencem 1939, zůstávají nedotčena, pokud odpovídají zásadám stanoveným v nařízení o právním postavení židů ve veřejném životě.

Výše uvedené nařízení ve svém § 4 zakazovalo Židům vykonávat jakékoli funkce v soudnictví a ve veřejné správě s výjimkou funkcí v židovských náboženských organizacích. Židé tedy zejména nemohli být:

- členy zastupitelských sborů ani orgány veřejných korporací nebo členy sborových orgánů takových korporací;
- členy jiných sborů nebo komisí, které byly zřízeny za účelem výkonu nebo podpory veřejné správy;
- členy sborově organizovaných školských orgánů;
- zaměstnanci v činné službě u Protektorátu a jiných veřejnoprávních korporací a subjektů⁸;
- učiteli nebo soukromými docenty na soukromých vysokých školách;
- učiteli ani jinými zaměstnanci na školách s právem veřejnosti, s výjimkou škol, které byly určeny výhradně pro Židy;
- soudci laiky, přísedícími či členy rozhodčích soudů;
- notáři, přísežnými tlumočníky, soudními nebo úředními znalci, správci konkursní podstaty a ani poručníky či opatrovníky, pokud nešlo o poručnictví nebo opatrovnictví, týkající se židů nebo židovských organizací a zařízení, které sledují výhradně židovské zájmy;
- dále civilními techniky či úředně oprávněnými báňskými inženýry a bursovními senzály

Výše uvedený výčet byl pouze příkladný a to i z toho důvodu, aby jej mohla doplňovat dřívější protižidovská opatření. Židům bylo též zakázáno -

⁷ Blíže např. KÁRNÝ, Miroslav. „Konečné řešení“ – genocida českých židů v německé protektorátní politice. Praha: Academia. 1991, str. 47-49.

⁸ Podrobněji vymezeno ve vládním nařízení o úpravě některých personálních poměrů ve veřejné správě

- účastnit se politického života⁹, býti členy spolků a jiných korporací společenského, hospodářského a kulturního života. Dále bylo židům zakázáno:

- vykonávat advokacii, nemohli být obhájci ve věcech trestních a ani patentovými zástupci

- lékaři, veterináři a lékárníky

- výkonnými umělci v ústavech a podnicích

- redaktory periodických tiskopisů, s výjimkou periodických tiskopisů pro židy a jako takové označených

Vyloučení z výše uvedených funkcí měl provést úřad Protektorátu, kterému příslušel přímý dozor nad danou funkcí či nad korporací, organizací nebo zařízením, kde se taková funkce vykonává. Pokud takový úřad neexistoval, bylo pak vyloučení v pravomoci ústředního úřadu, do jehož oboru taková funkce náležela.

Vzhledem k citaci §§ 25 a 26 vládního nařízení č. 379/1938 Sb., o úpravě některých personálních poměrů ve veřejné správě ve vládním nařízení č. 136/1940 Sb. nemohli býti židé zaměstnanci:

korporací, které obstarávaly úkoly veřejné správy¹⁰

ústavů, podniků, fondů a zařízení, které hospodařily veřejnými prostředky nebo jejichž výsledky hospodaření byly určeny pro veřejně prospěšné účely

ústavů, podniků, fondů a zařízení, jež jsou ve vlastnictví nebo správě výše uvedených subjektů¹¹

subjektů, jejichž hospodaření bylo závislé na podporách z veřejných rozpočtů

„Podle vládního nařízení ze dne 7. listopadu 1940, č. 411 Sb., o odpočivných (zaopatřovacích) platech židů¹² nesmí pense židů, které nabyli neb nabudou ze služeb u zaměstnavatelů, uvedených v § 5 vládního nařízení č.

⁹ Zákaz účasti židovských příslušníků vycházel již ze samotné postavy tehdejšího politického života. Takřka ihned po vzniku Protektorátu Čechy a Morava byla povolena existence jen jedné politické strany, a to tzv. Národního souručenství. Židovští příslušníci pak měli samozřejmě zakázán vstup do této politické strany.

¹⁰ Jako příklad lze uvést obchodní a živnostenské komory, dále komory advokátní, lékařské, zvěrolékařské, inženýrské, Národní banku a ústavy veřejnoprávního pojištění.

¹¹ Např. všeobecné veřejné nemocnice v Čechách a Zemská pojišťovna na Moravě.

¹² Důvodové zprávy k tomuto předpisu jsou uvedeny např. in HOFFMANN, Josef. Nové zákony a nařízení Protektorátu Čechy a Morava. Praha: Právnické knihkupectví a vydavatelství V. Linhart. 1940, str. 1779 a násl.

136/1940 Sb., převyšovat částku 50.000 K ročně, a to i včetně případných zaopatřovacích důchodů podle jiných zákonů.¹³

Opatření proti židům ve veřejné službě pak byla v roce 1942 rozšířena jak na židovské míšence, tak i na manžele židů. Takto se stalo vládním nařízením č. 137/1942 Sb. V tomto ohledu bylo nadále postupováno i proti notářům¹⁴ a později i proti civilním technikům včetně horních inženýrů¹⁵

2.3) Vyloučení židů z advokacie a notářství

Již usnesením advokátní komory v Praze ze dne 15. března 1939 byli židé vyloučeni z práva zastupovat strany před soudem. Jednotlivé výmazy ze seznamu advokátů či advokátních kandidátů advokacie poté provedl výbor advokátní komory.¹⁶ Dalším právním pramenem této úpravy bylo již zmíněné vládní nařízení č. 136/1940 Sb. ze dne 4. července 1939, o právním postavení židů ve veřejném životě.¹⁷ Advokáti, kteří byli Židy, jakož i advokáti, kteří byli vymazáni ze seznamu, pak nesměli obstarávat cizí záležitosti, zejména zastupovat strany před soudem ani mimo soud a nesměli též udílet právní rady. Jedinou výjimku ze zákazu výše uvedených advokátních činností činilo obstarávání věcí manželek těchto advokátů a jejich nezletilých dětí, pokud nebyla v zákoně uvedena povinnost, nechat se zastupovat advokátem.

Další výjimku pro Židy-advokáty z výše uvedeného tvořila možnost být ustanoven ministerstvem spravedlnosti na návrh prezidenta vrchního soudu, jakožto židovský právní zástupce.¹⁸ Tito pak byli zapisováni do seznamu židovských právních zástupců.¹⁹ Tito židovští právní zástupci pak museli napříště vždy používat název „židovský právní zástupce“ a směli obstarávat pouze právní záležitosti židů a organizací, které sledovaly výhradně zájem Židů, nikoli však ve věcech trestních.²⁰ Činnost židovských právních

¹³ JURÁŠEK, Stanislav: Právní a hospodářské postavení Židů v Protektorátě Čechy a Morava. *Právník*. Praha: Právnícká jednota. 1940, str. 506.

¹⁴ Viz vládní nařízení č. 51/1943 Sb. ze dne 11. prosince 1942, o židovských míšencích v povolání notářském.

¹⁵ Viz vládní nařízení č. 118/1944 Sb. ze dne 11. května 1944, o židovských míšencích v povoláních civilních techniků.

¹⁶ Proti tomuto aktu bylo možné podat námitku v tom ohledu, že postižený není Židem. O této námitce rozhodovalo protektorátní ministerstvo spravedlnosti.

¹⁷ A to zejména § 4, odst. 2 a poté §§ 7-15.

¹⁸ Blíže o jednotlivých aspektech záležitostí ohledně židovských právních zástupců pojednává např. Hoffmann, Josef: *Nové zákony a nařízení*, 1940, str. 796 a násl.

¹⁹ Do tohoto seznamu však mohl být zapsán jen takový počet židovských právních zástupců, aby tento počet nepřevyšoval 2% celkového počtu advokátů na území Protektorátu Čechy a Morava, zanesených ke dni 24. dubna 1940 v seznamech advokátních komor v Praze a Brně.

²⁰ Pokud je psáno „obstarávati právní záležitosti“, bylo tím myšleno především sepisování podání, zastupování před soudy, ale i mimo ně a dále také samozřejmě obhajoba.

zástupců podléhala doзору prezidenta krajského a vrchního soudu, v jejichž obvodu působili a dále protektorátnímu ministerstvu spravedlnosti.

Na základě nařízení ze dne 21. srpna 1940, o zastupování Židů před německými soudy v Protektorátu Čechy a Morava mohl Říšský ministr spravedlnosti zmocnit židovské právní zástupce i kandidáty židovského právního zastupitelství, aby zastupovali či obhajovali židy před německými soudy v Protektorátu Čechy a Morava.

Co se týče výkonu notářského povolání, byl tento Židům úplně zapovězen. Židé, kteří byli notáři, byli zbaveni ze strany ministerstva spravedlnosti jejich úřadu a to do tří měsíců od vyhlášení nařízení o právním postavení Židů ve veřejném životě.²¹ I zde však existovala výjimka, protektorátní ministerstvo spravedlnosti mohlo z důvodů hodných zvláštního zřetele ponechat notáře, který byl Židem v jeho úřadě a to i popřípadě na dobu omezenou.

K jistému přiostrění v situaci notářů pak došlo, jak jsem se již zmiňoval výše, přijetím vládního nařízení ze dne 11. prosince 1942, č. 51/1943 Sb., o židovských míšencích v povolání notářském. Tento předpis ve svém § 1 stanovil, že notáři, kteří jsou židovskými míšenci, nebo jejichž manželka je židovkou, nebo židovskou míšenkou prvního stupně, budou ministerstvem spravedlnosti zproštěni do 3 měsíců od účinnosti tohoto nařízení. Kandidáti notářství pak měli být za stejných podmínek vyloučeni z přípravné notářské praxe na příkaz ministra spravedlnosti dnem 31. března 1943.

Kdo porušil výše stanovené zákazy, mohl být okresním úřadem potrestán se zřetelem na míru zavinění pokutou do 100.000 K nebo vězením do šesti měsíců. Potrestán byl i ten, kdo vědomě udal nesprávné údaje o tom, zda je on sám nebo někdo jiný židem a tím mařil účinky nařízení o právním postavení židů ve veřejném životě.

2.4) Vyloučení židů z lékařství a zubotechnické činnosti

Na základě vládního nařízení ze dne 4. července 1939, č. 136 Sb., o právním postavení židů ve veřejném životě byl Židům zakázán výkon lékařské praxe a to ministerstvem sociální a zdravotní správy. „Toto může však k žádosti připustit výkon lékařské praxe židům, vyžaduje-li toto veřejný zájem, zejména zájem, aby židovský lékař poskytoval v každém směru záruku řádného výkonu povolání... Židovští lékaři smějí ošetřovat toliko židy, jinak jen členy své rodiny, a musí užívat tohoto názvu. Podléhají doзору okresního a zemského úřadu svého působiště a ministerstva sociální a

²¹ Zde je opět nutno připomínám, že ačkoli se uvádí, že jde o předpis ze dne 4. července 1939, vyhlášen byl až dne 24. dubna 1940. Lhůta pro zbavení úřadu notářů – židů tedy uběhla na konci července 1940.

zdravotní správy. Zapisují se do seznamu židovských lékařů vedeného ministerstvem sociální a zdravotní správy.²²

Co se týče živnosti zubotechnické, byla tato činnost vládním nařízením č. 421/1940 Sb. ze dne 10. října 1940, o provozování živnosti zubotechnické židy zakázána. Na základě výše uvedeného nařízení bylo příkázáno zrušení živnostenských oprávnění židů k provozování zubní techniky. Tato oprávnění zanikla 30 dní po vyhlášení výše uvedeného předpisu, tedy k 10. lednu 1941.

Tak, jak to mu už ale bylo i u židovských právních zástupců, i zde existovala možnost výjimky. Tu mohlo udělit ministerstvo průmyslu, obchodu a živností z důvodu veřejného zájmu. Toto povolení k provozování zubotechnické živnosti bylo udíleno se stanovením výkonu živnosti těm židům, kteří v každém směru poskytovali záruku řádného výkonu této živnosti. Židovští zubní technici museli vždy užívat názvu „židovský zubní technik“ a mohli vykonávat svou činnost jen na židech nebo na svých rodinných příslušnících.²³

2.5) Vyloučení židů z dalších činností

O rozboru dalších činností, z jejichž provozování byli židé vyloučeni, nebudu se již sáhodlouze zmiňovat a to z toho důvodu, že úprava jednotlivých omezení je takřka totožná. Rozdíl je možné pak nalézt především v správním orgánu, do jehož působnosti daná činnost spadala.

Dále se tedy tato omezení týkala např. Židů, kteří provozovali živnost veterinářskou, byli patentovými zástupci anebo měli oprávnění civilního technika či úřední oprávnění báňského inženýra.²⁴

²² JURÁŠEK, Stanislav: Právní a hospodářské postavení Židů v Protektorátě Čechy a Morava. *Právník*. Praha: Právnícká jednota. 1940, str. 508.

²³ Blíže např. in HOFFMANN, Josef. *Nové zákony a nařízení Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Právnícké knihkupectví a vydavatelství V. Linhart. 1940, str. 1858 a následující.

²⁴ Speciálně u civilních techniků a báňských inženýrů si dovoluji upozornit, že později začala platit úprava, která vyloučila z výkonu tohoto povolání též židovské míšence a manžele židů nebo židovských míšenců prvního stupně. Za upozornění též stojí dopis č.j. 389-3/39 z 21. března 1939, který zaslala protektorátnímu ministerstvu veřejných prací Inženýrská komora pro ČSR ve věci Požadavek inženýrské komory o odstranění Židů s dotazníkem pro uvedení židovského nebo nežidovského původu. V tomto dopisu se inženýrská komora domáhá vyřešení židovské otázky tak, jak se tomu stalo již např. v advokacii. Tento dokument je zveřejněn a dostupný ke dni 20. března 2011 na webových stránkách <http://www.holocaust.cz/cz2/victims/document/44979> .

3) Závěrem

Jak je z výše uvedeného příspěvku patrné, Židé postupně přicházeli o veškerá politická práva a tudíž i jakoukoli možnost participovat na správě věcí veřejných v Protektorátu Čechy a Morava. Židé ale byli omezováni i v dalších oblastech lidského života, především byli zbaveni takřka veškerého majetku, byli vyloučeni z odběru většiny zboží a to včetně potravin, bylo jim zabráněno stýkat se s nežidovskými obyvateli Protektorátu Čechy a Morava atd. Stalo se tedy, že během pár prvních měsíců existence Protektorátu Čechy a Morava byli Židé připraveni o většinu existenčních prostředků, přátele, možnosti seberealizace a důstojnost. Budiž tato kapitola lidských dějin poučením pro budoucí generace.

Literatura:

HOFFMANN, Josef. Nové zákony a nařízení Protektorátu Čechy a Morava. Praha: Právnické knihkupectví a vydavatelství V. Linhart. 1939-1944

JURÁŠEK, Stanislav: Právní a hospodářské postavení Židů v Protektorátě Čechy a Morava. Právník. Praha: Právnická jednota. 1940

KÁRNÝ, Miroslav. „Konečné řešení“ – genocida českých židů v německé protektorátní politice. Praha: Academia. 1991

PETRŮV, Helena. Právní postavení židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939-1941). Institut tereziánské iniciativy: Nakladatelství Sefer. 2000

SCHELLE, Karel; TAUCHEN, Jaromír. Grundriss der Tschechischen Rechtsgeschichte. Verlag Dr. Hut. 2010

SCHELLE, Karel; TAUCHEN, Jaromír. Recht und Verwaltung im Protektorat Böhmen und Mähren. München: Verlag Dr. Hut, 2009

SCHELLE, Karel; TAUCHEN, Jaromír; SALÁK, Pavel. Protektorát Čechy a Morava – jedna z nejtragičtějších kapitol českých novodobých dějin (vybrané problémy). Brno: The European Society for History of law. 2010

SVATUŠKA, Ladislav. Přehled právních předpisů o židech v Protektorátu Čechy a Morava. Moderní stát – revue pro vědy státní, ročník XIV. Praha, 1941

UTERMÖHLE, W., SCHMERLING, H. Die Rechtsstellung der Juden im Protektorat Böhmen und Mähren. Prag: Böhmisch - Mährische Verlags- und Druckereigesellschaft, 1940

Vládní nařízení č. 379/1938 Sb., ze dne 21. prosince 1938, o úpravě některých personálních poměrů ve veřejné správě

Nařízení o židovském majetku věst. ř. prot. č. 6/1939 ze dne 12. června 1939

Vládní nařízení č. 123/1939 Sb. ze dne 21. dubna 1939, o vyloučení Židů z výkonu veřejných funkcí laických v soudnictví

Vládní nařízení č. 411/1940 Sb., ze dne 7. listopadu 1940, o odpočivných (zaopatřovacích) platech židů

Vládní nařízení č. 136/1940 Sb., ze dne 4. července 1939, o právním postavení Židů ve veřejném životě

Vládním nařízením č. 421/1940 Sb., ze dne 10. října 1940, o provozování živnosti zubotechnické židy

Nařízení č. 198/1941 Sl.z., ze dne 19. září 1941, o právním postavení Židů

Vládní nařízení č. 51/1943 Sb., ze dne 11. prosince 1942, o židovských míšencích v povolání notářském

Vládní nařízení č. 118/1944 Sb., ze dne 11. května 1944, o židovských míšencích v povoláních civilních techniků

Usnesení advokátní komory v Praze ze dne 15. března 1939, jímž se vylučují židovští advokáti ze zastupování stran před soudem

Contact – email
kazda@atlas.cz